

Tampereen Teatteri 2015

Heikki Syrjä ja Riku Suokas

TIPUTUS

Opettajien oheismateriaali

Paketin toimitus:

Marja Leena Koli, Tampereen lyseon lukio / äidinkieli ja kirjallisuus

Soile Mäkisalo, Tampereen lyseon lukio / äidinkieli ja kirjallisuus

Satu Verho, Tampereen lyseon lukio / äidinkieli ja kirjallisuus

Mihin tarkoitukseen Opettajien paketti on tehty?

Oppimateriaalin tavoitteena on syventää esityksen katsomiskokemusta ja herättää ajatuksia ja keskustelua teatterielämyksestä. Tehtäviä voi käyttää ennen ja jälkeen teatteriesityksen. Materiaali soveltuu niin yläkoulun, ammattiopiston kuin lukion opiskelijoille. **Erityisen hyvin Tiputus sopii lukion äidinkielen ja kirjallisuuden neljännellä kurssilla katsottavaksi ja käsiteltäväksi.**

Miten materiaalia käytetään?

Voitte vapaasti valita teitä kiinnostavat alueet ja käsitellä niitä joko ohjeen mukaan tai haluamallanne tavalla: pari- ja ryhmätöinä, keskusteluina, kirjallisina tehtävinä tai draamatehtävinä.

Voitte tutustua myös muiden näytelmien oppimateriaaleihin sekä teatterietikettiin. Monissa Opettajien paketeissa on erilaisiin tilanteisiin sopivia draamatehtäviä sekä materiaalia teatteriesityksistä yleensä.

<http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/opettajille/>

<http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/teatterietiketti/>

Antoisaa teatterielämystä!

Sisällysluettelo

	Sivu
I Perustietoa esityksestä.....	3
II Ennen esitystä	
A. Keskustelutehtävät.....	3
B. Draamaharjoitukset.....	4
III Tarkkailutehtäviä esityksen aikana.....	5
IV Opettajalle vinkkejä huumorin ja parodian käsittelemiseen.....	5
V Esityksen jälkeen.....	6
VI Kirjoitustehtäviä.....	7

I Perustietoa esityksestä

Tiputus on vauhdikas ja hauska parodia televisiomaailmasta ja supersuosituista tv-formaatista Putous. Tiputus on uutuuskomedia, jonka on käsikirjoittanut musikaali-ilmio Vuonna 85 tekijät, Heikki Syrjä ja Riku Suokas.

Näytelmän kaava on monille komedian ystäville tuttu, sillä kyseessä on muunnelma Michael Frayn Noises Off -klassikkokomedian rakenteesta. Ensimmäisessä näytöksessä harjoitellaan seuraavan illan suoraa lähetystä ja toisessa näytöksessä sitä seurataan samanaikaisesti sekä kulissien takaa että televisiomonitoreiden kautta.

Tuottaja Jerry Palsternak on saanut kuin ihmeen kaupalla kanavapäällikön vakuuttuneeksi, että tv-kartalla on tilaa uudelle suoralle viihdeohjelmalle, joka epäilyttävästi muistuttaa erästä viime vuosien yleisösuosikkia. Kun jo sinänsä stressaavaan livelähetykseen lisätään menestyspaineet, tuotantoyhtiön rahavaikeudet, väkivaltaiset velkojat, ainainen aikapula, lehdistön ja yleisön ennako-odotukset ja sotkuistakin sotkuisemmat ihmissuhteet, nousee studion painekattila vääjäämättömästi räjähdyspisteeseen... Ja suora lähetys voi alkaa!

Käsikirjoitus Heikki Syrjä ja Riku Suokas

Ohjaus Riku Suokas

Rooleissa Ville Majamaa, Lari Halme, Mari Posti, Matti Hakulinen, Risto Korhonen, Elina Rintala, Eeva Hakulinen, Petri Koskinen, Mari Turunen, Arttu Ratinen, Ilpo Hakala, Ritva Jalonen

Kantaesitys 24.9.2015 Tampereen Teatterin päänäyttämöllä

<http://www.tampereenteatteri.fi/fi/naytelma/tiputus/>

II Ennen esitystä

A. Keskustelutehtävät

1. Mitä tarkoittaa parodia? Mitä parodioita tiedätte?
2. Millaisia suoria ja/tai improvisoituja tv-ohjelmia tiedätte? (Uutisvuoto, Putous, Vinoshow, Vedetään hatusta...)
3. Pohtikaa, kuinka käsikirjoitettua voi olla suora lähetys / improvisaatio?
4. Kumpi menee edelle, aito tilanne vai sujuvuus ja varma viihdyttävyyys?
5. Millaisia ovat mielestänne viihteentekijöiden säännöt ja aitouden tarve verrattuna katsojien vastaaviin? Kohtaavatko nämä toisensa?

Esimerkkejä parodioista:

Hyvä monille tuttu esimerkki on Charles Chaplinin elokuva The Great Dictator, jonka hahmo Adenoid Hynkel parodioi Adolf Hitleriä, hänen suuruudenhulluuttaan, puheidenpitotapaansa ja yleensäkin koko Kolmatta valtakuntaa.

(Kuva: <http://media.theiapolis.com/d8-iR8Q-k9-ITZX/charlie-chaplin-as-adenoid-hynkel-in-the.html>)

Muita parodioita ovat mm.

- Loru sorbusten herrasta (Taru sormusten herrasta -trilogian parodia)
- Johanna Sinisalon Sankarit (Kalevala)
- Avaruusboltsit (parodia Tähtien sodasta)

Avaruusboltsit (<http://www.dvdplaza.fi/reviews/nayta.php?sid=1152>)

- Hei me rokataan! (This is Spinal Tap) (rock-dokumentin parodia)
- Linnunradan käsikirja liftareille (scifi-parodia)
- Star Wreck (parodia Star Trekistä ja Babylon 5 sarjasta)
- Smells Like Nirvana (musiikkiparodia Nirvanan Smells Like Teen Spirit -hitistä.) / Fat (musiikkiparodia Michael Jacksonin kappaleesta Bad. Kappaleet on tehnyt Weird Al Yankovic.)
- Barry Trotter and the Unauthorized Parody (Harry Potter -kirjallisuuden parodia)

B. Draamaharjoitukset

Tarvitsette muutamia rekvisiittatavaroita, esim. aurinkolaseja, silmälasikehyksiä, koruja, huiveja, hattuja... Kaikista tehtävistä voidaan halutessa ottaa still-kuvat.

1. Jokainen luo itselleen hahmon käyttäen apuna rekvisiittaa. Jos tavaroita on riittävästi kaikille, voidaan hahmot luoda yhdellä kertaa. Mikäli rekvisiittaa on niukasti, vain osa opiskelijoista voi tuottaa hahmoja tai niitä voidaan rakentaa pienryhmissä siten, että kukin ryhmä rakentaa yhden hahmon. Hahmolle rakennetaan tausta: henkilötiedot, ammatti, puhetapa, liikehdintä.
2. Luokaa sketsihahmoja Tiputus-näytelmän hahmojen nimien perusteella.

Jerry Palsternak
Lassi Haadesvirta
Riitta "Ripsa" Pietilä
Miska Rytökangas
Oona Uusi-Kakkuri
Jere Ala-Hornila
Eetu Pöntinen
Eeva "Evita" Jakomäki
Arla Ehrman
Nummelin & Jortikka
Leila Hammond-Pasanen

3. Kuka minä olen?
  - a) Opiskelija keksii tunnetun hahmon ja näyttelee häntä. Muut arvaavat, kuka on kyseessä. Saa myös kysellä.
  - b) Muut päättävät opiskelijalle julkisuuden hahmon, joka hänen täytyy kyselemällä selvittää TAI

yhdessä mietitään tunnettuja hahmojen nimiä ja opiskelijalle arvotaan lapuista yksi (lappu otsalle) ja muut auttavat häntä selvittämään, kuka hän on.

III Tarkkailutehtäviä esityksen aikana

1. Tarkkaile ennakkotehtävänä valitsemasi henkilön puhetapaa, liikehdintää, suhtautumista itseensä sekä muihin näytelmän henkilöihin ja ajatusmaailmaan. Millainen henkilökuva hänestä rakentuu näytelmän perusteella?
2. Millä keinoin huvitetaan? Tee havaintoja huumorin keinoista.
3. Mihin parodian kärki kohdistuu?
4. Mikä on esityksen käänne?
5. Mitä ajankohtaisia asioita esityksessä tuodaan esille?
6. Millainen lopetus esityksessä on? Mitä mieltä olet lopetuksen toimivuudesta?

Esityksen perusteella voi tarkkailla huumorin keinoista erityisesti tyyppittelyjä (hahmojen puhetyyliä, ulkoasua, roolihahmoon sopivuutta), yllättäviä käännteitä (farssimaisuutta), liioittelua (esineistöä, näyttelijöiden esilletuloja), parisuhdekuvioita sekä sitä, miten suunniteltu ja käsikirjoitettu muuttuu lähes improvisoiduksi, jos joku intoutuu soveltamaan käsikirjoitusta (soloilemaan).

IV Opettajalle vinkkejä huumorin ja parodian käsittelemiseen

Tiputus-näytelmän yhteydessä on helppo puhua teatterin keinoista tuoda esiin kritiikkiä viihdyttävästi.

Huumorilla voidaan tarkoittaa kaikkea, mikä joko tahallisesti tai tahattomasti voi saada henkilön tai henkilöt huvittuneeseen mielentilaan. Useimmille tulevat mieleen vitsit, jotka ovat tahallista huumoria. Tahatonta huumoria voisi taas olla se, että joku sekoaa sanoissaan ja saa sanomansa kuulostamaan hassulta.

- Huumori ja nauru ovat voimakkaita vaikutuskeinoja.
- Nauramalla voi vahvistaa vallitsevia käsityksiä tai kritisoida niitä, vrt. stand up -komiikka.
- Nauru etäännyttää vastaanottajan muuten liian läheisestä aiheesta.

Huumorin keinoja:

1. todellisuuden liioittelu tai vääristäminen
2. vihje tai intertekstuaalinen viittaus, jonka vastaanottaja saa oivaltaa
3. kiertoilmaus
4. näennäisesti yhteenkuulumattomien asioiden yhdistäminen
5. yllättävien metaforien käyttö
6. muodon ja sisällön ristiriita

- Monet tekstit käyttävät myös groteskeja (= irvokas ja vääristynyt esimerkiksi ihmisen ulkonäön ja käyttäytymisen liioitteleva kuvaamistyyli) keinoja vastaanottajien hätkähdyttämiseen.

Farssi naurattaa liioiteltujen henkilöhahmojen toiminnalla ja dialogilla. Nopeat juonenkäänteet ja yllätykset pitävät katsojan otteessaan. Slapstick-huumori sekä usein henkilöiden rivous ja irvokkuus kohdistavat kritiikin kärjen ihmisen ominaisuuksiin: pyritään esimerkiksi pitämään yllä moraalisia kulisseja, mutta kaksinaismoraalin mukaisesti etsitään omia nautintoja ja jäädään huvittavasti kiinni.

Farssin historiaa on näkyvässä ja antiikin teatterissa, erityisesti miimissä eli ilmein ja elein esitetyssä pilailussa sekä ilveilevissä komedioissa. Omaksi lajikseen farssi alkoi kehittyä 1200-luvun Ranskassa, ja se kukoisti erityisesti renessanssiaikana Espanjassa, Italiassa ja Ranskassa. Farssimaisia aineksia sisältyy mm. Shakespearen komedioihin.

Satiiri on kirjallisuuden laji tai esitystapa, joka tarkoittaa pilkkaa ja ivaa. Kärki kohdistuu usein yhteiskunnan tai kulttuurin piirteisiin. Yksilö, yhteiskuntaluokka, instituutio, koko kansakunta voivat joutua naurunalaisiksi. Tavoitteena on tuoda julki piirteitä, joihin kaivataan muutosta. Satiirikkoja pidetäänkin maailmanparantajina.

Myös satiirin historia ulotetaan antiikkiin, erityisesti Roomaan. Keskiajan loppupuolelta nykyaikaan on eurooppalaiseen kirjallisuuteen ja teatteriin kuulunut vahva satiirin perinne, jonka kritiikki kohdistuu sekä yksilön että yhteiskunnan huonoina pidettyihin ominaisuuksiin.

Parodia eli ivamukaelma tarkoittaa jäljittelyä, jossa alkuperäinen kohde tehdään naurettavaksi. Parodia voi olla kirjoitus, taideteos, kaunokirjallinen teos tai teatteriesitys, jonka kieltä, esitystapaa, rakennetta ja sisältöä jäljitellään, usein liioittelevasti ja kärjistävästi.

Parodian juuria on etsitty jo antiikkia edeltäneeltä ajalta, yli 2500 vuoden takaa. Antiikin aikana näytelmäkirjailijat saattoivat parodioida toisiaan. Keskiajalla parodioitiin uskonnollisia tekstejä ja menoja. Nykyaikana parodia voi kohdistua mihin tahansa tekstilajiin, esimerkiksi hallinnollisiin ja tieteellisiin teksteihin. Parodiaa voi sisältyä teokseen, joka ei kokonaisuudessaan ole parodia.

Pastissi tarkoittaa jäljittelyä, joka voi olla sekä arvostavaa että ivailevaa. Jäljittely voi kohdistua yksittäisiin piirteisiin, kuten lauseisiin, motiiveihin, kielikuviin tai tapahtumiin. Pastissien runsas käyttäminen on yksi postmodernin kirjallisuuden piirre: kirjailijat jäljittelevät eri tekstilajeja eri tarkoituksessa, sekä vakavasti että leikitellen.

Lähde: Hosiaislouma, Yrjö, *Kirjallisuuden sanakirja*. WSOY 2003.

V Esityksen jälkeen

Esityksen jälkeen toimivat myös osa ennakkotehtävien draamaharjoituksista (esim. 1. ja 3. a)). Ipadin Puppet Pals 2 -sovelluksella olisi myös mahdollista rakentaa hahmoja sekä tehdä kohtauksia, joissa hahmojen väliset suhteet nousisivat esiin. Ipadilla voi ottaa itse kuvia, jotka siirtää Puppet Pals -työkalun esiintyviksi hahmoiksi.

Myös draamaharjoitus 2. voisi toimia siten, että matkitaan esityksen hahmoja ja muut arvuuttelevat, kuka hahmoista on kyseessä.

Keskusteluun:

1. Mitä mieltä olit teatterikappaleen toteutuksesta? (vrt. Michail Frayn: Noises off)
2. Miten video toimii elävän lavaesiintymisen rinnalla, entä "TV-kuva"?
3. Pitäisikö teatteriin lisätä tekniikkaa vai vähentää sitä?
4. Kuka tai ketkä ovat esityksen kohdeyleisöä? Millä perusteella?
5. Miten parodia mielestänne toimi?

VI Kirjoitustehtävä

Kirjoitetaan pastissi tai oma parodia tyypeistä. Määritellään esimerkiksi erilaisia lukiolaisia, äitejä, isiä, joita voi tyyppitellä tiettyjen piirteiden perusteella. Esimerkkejä tyyppittelyistä ja parodioinnista voi etsiä muun muassa seuraavilta esimerkkikirjailijoilta ja heidän teoksistaan:

Kari Hotakaisen *Näytän hyvältä ilman paitaa*

Katja Kallion *Tyypit*

Johanna Sinisalón *Sankarit*

Miina Supisen *Orvokki Leukaluun urakirja*